

הרב נתן צבי פרידמן

המשכיות היהדות ביסודות המשפחה — לאור ההלכה

קיומו והמשכו של עם ישראל על במת ההיסטוריה למרות הנגיי שות, הרדיפות העינויים ההשמדות והרציחות נגדו מצד רוב העי מיט, במשך אלפי שנים, הוא חזיון שאין דומה לו בהיסטוריה האנושית. התופעה המופלאה של המשך קיומו של עם ישראל באה כתוצאה מסדרי החיים המשפחתיים הקבועים במסורת ישראל מדור דור.

כיבוד אב ואם הוא לא רק אחת מתרי"ג מצוות שבתורה, אלא המצווה היסודית של עם ישראל, ויש לה משקל מיוחד בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה ובהליכות החיים שלנו.

בתורה שבכתב נקבע דבר זה במכלול עשרת הדברות, שהן יסודות היהדות והתרבות האנושית. אבל גם בעשרת הדברות, הוא לא רק אחת מהדברות, אלא כפי שהגדירה אגדת חכמים (קידושין, לא): "דרש עולא אפיתחא דבי נשיאה, מאי דכתיב (תהלים, קלח) 'יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך', 'מאמר פיך' לא נאמר אלא 'אמרי פיך'. בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא, 'אנכי ולא יהיה לך', אמרו אומות העולם לכבוד עצמו דורש, כיון שאמר 'כבוד את אביך ואת אמך', חזרו והודו למאמרות הראשונות. רבא אמר מהכא, 'ראש דברך אמת', ראש דברך ולא סוף דברך? אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת".

בהלכה יש הגדרה קולעת וממצה על המשמעות המלאה של כיבוד אב ואם (סנהדרין, ג); הוקש כבודם לכבוד המקום. הפלגה זו מוכיחה לנו את הערך המיוחד של כיבוד אב ואם.

בייחוד נעמוד על מהותה של מצווה ועל כללותה, כשנתבונן על התופעה המעניינת, ששני גדולי מדריכי האומה הישראלית ראו בה חזות הכל, להדריך ולכוון את הנוער ואת העם לאור מעשי אבותינו.

הרב נ"צ פרידמן

משה רבינו, רעיא מהימנא, פותח את דברי תוכחתו לעמו האהוב (דברים לב, ז) : "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך".

שלמה המלך, החכם מכל אדם, אשר גם חלמי קדם באו לשמוע דברי חכמתו, והוא נקרא קהלת, הקהיל קהילות ברבים להורות לעם דרכי חכמה. "ויתר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם". הוא מתחיל דברי חכמה ומוסר במשלי (א, ט) "שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמך". פסוק קצר זה הוא אחד הפסוקים הראשונים, אשר הילד בישראל שינן לעצמו בכל יום בעת קומן בבוקר.

פסוק זה, החדיר לתודעתו של הנוער והאדם בישראל את השאיפה הרוחנית לכל ימי חייו; מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי. כל מעשיו בכל ימי חייו, היו נבדקים ונבחנים לאור מגמה ושאיפה זו, האם מעשי תואמים את מעשי אבותי.

דמות דיוקנו של האב והאם, וקלסתר פניהם הרוחניים, ריחפו לנגד עיני בניהם ובנותיהם, והם ליוו אותם והדריכו אותם וכיוונו את מעשיהם למצוא חן ושכל טוב בעיני אלוהים ואדם!

החינוך המודרני שולל את מצוות כיבוד אב ואם בצורתו ההחלטי, כפי שקבעה המסורת היהודית. אין זאת אומרת שהחינוך המודרני אינו דורש כיבוד אב ואם. אדרבה, בחיים המודרניים ישנם גילויים חדשים בשטח זה, אשר כאילו סותר הנחה זו. יש בוודאי במסגרת חינוך של בית הספר הדרכה והכוונה לכבד אב ואב. יש גם "יום האם" הידוע. ישנם מוסדות הדואגים לזקנים ולמבוגרים. אבל כל אלה מחזקים רק את ההנחה, כי החינוך המודרני אינו רואה צורך לחזק את המשמעת כלפי ההורים, כמו שהיה הדבר נהוג במסורת ישראל. אין צורך שהחינוך המודרני יתנגד במפורש לזה. לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר. די לנו בזה, כי החינוך המודרני אינו מכוון את הנוער להמשיך במסורת המשפחתית; אדרבה, משתדלים להשפיע על ההורים שיכשירו עצמם להסתגל לאורח חיים ולמהלך מחשבתם של יוצאי חלציהם, לקבל בהבנה סטיות הנוער, ולהתייחס באהדה לכל מה שנאמר בפיהם. בכל אופן אין שום הדגשה בחינוך המודרני, להשתדל ולהמשיך את מוסר חיייהם של ההורים.

תוצאת החינוך הזה ידועה לכולנו. זה משתקף בהירות מעל דפי העיתונות, בכתובות הפליליות, בתעסוקה המלאה של מוסדות משטריים ומשפטיים, ביחס של התנכרות והתאכזרות כלפי

המשכיות היהדות ביסודות המשפחה — לאור ההלכה

ההורים. ובחוגים שבהם המצב עדיין לא הגיע לשפל כזה, יש בכל אופן יחס של לא איכפתיות ואי-הזדהות עם בית ההורים. מעשה ברבי יהושע בן חנניה, שהלך לכרך גדול שברומי. אמרו לו, תינוק אחד יש בבית האסורים, יפה עיניים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים. הלך ועמד על פתח בית האסורים. אמר: "מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזאים". ענה אותו תינוק ואמר: "הלא ה' זו חטאנו לו, ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו". אמר: מובטחני בו שמורה הוראה בישראל. העבודה שאיני אז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו. אמרו, לא אז משם עד שפדאו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל. ומנו רבי ישמעאל בן אלישע.

יש להבין את האגדה הזאת המדגישה את יפי תוארו של הצעיר הזה שישב בבית הסוהר. כלום צעיר שאיננו בעל תואר מקסים איננו חייבים לפדות אותו, מדין מצוות פדיון שבויים שהיא מצווה היותר גדולה של היהדות? התואר החיצוני אין לו משמעות מיוחדת ביהדות, הלא מצינו (שמואל א, טז) שנצטווה שמואל למשוך למלך את בן ישי, ראה לראשונה את אליאב, ושמואל הוקסם מיופיו, ואמר: "אך נגד ה' משיחו", אמר לו השם: "אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו... כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב". וגם רבי יהושע עצמו שהיה מגדולי התנאים, שניצח את רבי אליעזר הגדול ואת רבן גמליאל שהעבירוהו מנשיאותו, והיה גם חכם מקובל אצל אומות העולם שהתוכח עם סבי דבי אתונא, חכמי יוון הקדמונים, הוא עצמו היה בעל חזות לא כל כך מקסימה, עד שבת המלך אמרה לו: חכמה מלוארה בכלי מכוור. וידוע איך ניצח אותה על ידי עצתו שתעביר את יינותיו המשובחים של המלך לחביות של כסף וזהב, כמבואר בתענית דף ז'. אם כן מה פשר התלהבותו של רבי יהושע מחזותו החיצונית של הצעיר. אך מהמשך הדברים נראה שההתפעלות היתה מחכמתו של הצעיר. הבה נבחן את הדברים. רבי יהושע שאל אותו: מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזאים? והשיב לו הצעיר: הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו. הנה יש לדעת כי שני דברים אלה, השאלה והתשובה, הם פסוק אחד בישיעה מב, את החלק הראשון אמר רבי יהושע, ואת החלק השני אמר הצעיר. אם כן יש לשאול, האם מישהו שיודע להגיד פסוק אחד בתנ"ך אפשר בוודאות לקבוע שיהיה מורה הוראה בישראל?

הרב נ"צ פרידמן

עם קצת אקטואליזאציה של העניינים אפשר להבין דברי חכמים וחידותם כך. אנו רואים תופעה מבהילה בימינו. עם ישראל הצטיין בכל הדורות בנימוסיו, במוסרו, באורח חייו האצילי, ביחסי עזרה הדדית, ובגישתו האצילית לכל תופעות החיים. שמו של יהודי כמעט לא היה מופיע בכרוניקה הפלילית. כשקראנו בעתון ידיעה על רצח ושווד ואונס ועוד פשעים חמורים כאלה, ידענו לשפשף את ידינו בהנאה ובביטחה, כאותו מאמר של הלל הזקן (ברכות, ס) ששמע קול צווחה בעיר, אמר מובטחני שאין זה בתוך ביתי. ואילו כאן נהפך הגלגל, וירדנו פלאים, לתהומות הפשע והזהומא, ואנו עומדים תמהים ושואלים: מי ילד לנו את אלה. טובי המוחות מתלבטים להשיב על שאלה נוקבת זו. מרכיבים ועדות שונות, שחבריהן הם פסיכולוגים, סוציולוגים, קרימינולוגים ועוד בעלי מקצועות כאלה.

לאמיתו של דבר אין אנו זקוקים לעצת כל המומחים האלה. אין אנו צריכים להביא ממרחק לחמנו. גלוי וידוע, אם רוצים להודות בכך, או מתעלמים ממנו, כי נוער המתחנך לאור מוסר היהדות, מקומו נפקד מחבורת פושעים כאלה. הסטאטיסטיקנים אינם מעוניינים לפרסם מטעמים משלהם — כי האחוז של חינוך יהודתי מסורתי הוא אפסי לגמרי בתוך חבורת הרוצחים אנסים ושוודים. כל הנוער היפה הזה הוא פרי ותוצאה של עזיבת מקורות היהדות, עזיבת דרך החינוך המסורתי.

נוער שהתחנך או מתחנך עד היום בחינוך המסורתי בשיטה של "שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמן", האצילות קורנת מחזותו, בהתנהגותו ובמידותיו ונימוסיו המשובחים, ואילו הנוער המתפרק ומשתולל, חזותו כמו שד משחת. וזאת היתה שאלת רבי יהושע בן חנניה, השאלה שאנו שואלים היום כשרואים כי ילד יפה עיניים וטוב רואי, כי נוער הזהב שלנו שהצטיין בנימוסיו האציליים יושב בית סוהר, והשאלה הכואבת מתפרצת מעמקי הלב: מי נתן למשיסה יעקב. וישראל לבוזים, מי הכניס את הנוער הישראלי, את ילדי ישראל, כי כבר ילדים בגיל עשר מיוצגים בבתי סוהר ולהם עבר עשיר של עשרות פריצות, מי נתן את הנוער הזהב הזה לבוזים לשוודים לאנסים ולרוצחים, למלא את בתי הסוהר, זאת היא השאלה הגדולה המנקרת במוחו של כל לב כואב ודואב על עתיד ישראל! ?

מהי התשובה? תשובת הפסיכולוגים והסוציולוגים והקרימינולוגים

המשכיות היהדות ביסודות המשפחה — לאור ההלכה

בוודאי תהיה איזה מחקר מקיף על כל מיני בעיות ותסביכים ושאר ירקות, אבל הילד הזה השיב בכנות את מה שמעיק על הלב: הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמענו בתורתו. שמע רבי יהושע בן חנניה והשיב: מובטחני בו שיהיה מורה הוראה בישראל. הוא יאיר את עיני המנהיגים בדרך הנכונה והישרה, לכוון את חינוך הנוער לאפיקים הרצויים, לפתור אחת ולתמיד את בעיית הנוער. כי לא מצוקה כלכלית מביאה להדרדרות מוסרית. תראו שכונות שלימות שאפשר להגדיר אותן כשכונות עוני, או אפילו למטה מזה, וכל הנוער הוא ישר דרך נאמן והגון ומועיל לחברה ולציבור, ואין אחד מהם פורץ.

החינוך המודרני אשר רופף את המשמעת של ההורים, והשואף להקים דור חדש שינתק את קשרי הנפש העמוקים שלו עם דור ההורים, הוא המוביל את הנוער לתהומות הזוהמא והפשע. פתרון אחד ויחיד יש לנו לבעיות דור העתיד שלנו: **שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמן !!**